

*Non-Formal Education
Неформално образование*

НЕФОРМАЛНО ПРОФЕСИОНАЛНО РАЗВИТИЕ ЗА УЧИТЕЛИ С ФОКУС ВЪРХУ ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ – ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ОНЛАЙН ОБУЧЕНИЕТО ПРЕЗ ОПИТА НА ЦЕНТЪРА ЗА ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ

Маргарита Аспарухова, Лилия Кръстева-Пеева

Център за приобщаващо образование

Резюме. Статията разглежда необходимостта от ръководено от самите учители продължаващо професионално развитие с фокус върху преподаването на деца с разнообразни образователни възможности и потребности в светлината на новоприетия Закон за предучилищно и училищно образование и в контекста на образователната реалност в страната. Представен е опитът на Центъра за приобщаващо образование при разработването и предоставянето на материали за неформално обучение за учители в областта на приобщаващото образование посредством онлайн обучителен курс и свързаните с участието в него ползи, трудности и препоръки.

Keywords: non-formal education for teachers; inclusive education, on-line learning

През август 2016 г. влезе в сила Законът за предучилищно и училищно образование (ЗПУО)¹⁾, а три месеца по-късно бе обнародвана и Наредбата за приобщаващото образование²⁾. Тази нормативна уредба за първи път въведе приобщаващото образование като част от правото на образование.

Пътят към успешен процес на приобщаване минава през преместване на центъра на приобщаващото образование в училище, през овластяване на училищното лидерство, през трансформирането на училището в общност от професионалисти, които имат знанията и уменията да бъдат подкрепящи за децата, работят в екип и с участието на родителите. Въпреки това влизането в сила на ЗПУО и на Наредбата показва, че промяната на установените практики по отношение на приобщаващото образование ще се случва по-скоро трудно и ще среща съпротива. Широкият отзвук от страна на училищата по отношение на Наредбата и резултатите от нашите проучвания показват, че сред воде-

щите причини за това, освен нуждата от реструктуриране на институциите в системата на образованието, са и нагласите и недостатъчната подготовка на учителите в областта на приобщаващото образование както по отношение на неговите принципи и философия, така и като педагогически практики в класната стая и като организация на процесите в училището.

Центърът за приобщаващо образование през годините полага усилия да допринесе за това решенията за политики в областта на приобщаващото образование да бъдат основани на данни. За тази цел се изследва общественото мнение по отношение на приобщаващото образование³⁾.

Настоящата статия представя нуждата от обучения по темите на приобщаващото образование и един възможен начин те да бъдат посрещнати през резултатите от две непредставителни проучвания на Центъра, които изследват, от една страна, по какъв начин учителите придобиват основни знания и умения, необходими за прилагане на принципите на приобщаващото образование, а от друга страна, показват как учителите управляват сами възможността да се квалифицират по темата посредством първото тематично онлайн обучение, което Центърът разработи.

Статията си поставя за цел информацията да послужи както на практиците – в университетите, в центровете за квалификация и в организациите, които подготвят обучения, така и на студентите, на които, като бъдещи учители, им предстои да планират професионалната си квалификация.

През месец март 2017 г. Центърът се обърна към учителите с онлайн въпросник, посветен на приобщаващото образование и подготовката им за преподаване в приобщаваща среда. Проучването няма претенции за представителност, но може да даде обща представа за опита и нагласите на учителите към момента. Въпросите са формулирани, като са използвани обособените в Профила на приобщаващия учител⁴⁾ четири сфери на умения, знания и компетентности.

1. Способност за оценка на различните възможности на учениците.
2. Подкрепа на всички ученици.
3. Съвместна работа – сътрудничеството и работата в екип.
4. Лично професионално развитие – преподаването е и учене и учителите са отговорни за това да учат през целия си живот.

Възможността за даване на социално желани отговори е сведена до минимум, доколкото отговорилите учители са участвали доброволно посредством анонимна онлайн анкета. В допълнение, една голяма част от тях са учители, които посещават уебсайта „Приобщи се“, т.е. това са търсеци и усъвършенстващи се учители. Отзвалите се да попълнят въпросника учители, са 142. Учителите, преподаващи в начален етап, са най-голямата група от анкетираните – 44%, като 36% преподават в прогимназиален етап, а 20% от участниците в проучването обучават гимназисти. Повече от половината от учителите (53%) имат професионален стаж от 20 години и повече, а 14% – по-малко от 5 години.

На първия – отворен, въпрос „За кои деца е приобщаващото образование?“ отговарят 138 респонденти. За 34% от отговорилите приобщаващото образование е за всички деца, а 8,6% от отговорилите дават доста широко тълкуване, като изброяват различни групи деца, които имат някакви трудности, живеят в рискова среда, но включват и децата с изявени дарби, т.е. не ограничават приобщаването само до децата със затруднения. За 6,5% приобщаващото образование е за децата със СОП и за децата от малцинствен произход, а за 5,8% то е освен за тези групи деца и за деца бежанци. Еднозначно, че е „за децата със СОП“, са отговорили едва 8,6%. Също толкова смятат, че приобщаващото образование е „за деца, които имат някакъв проблем“. 3,6% смятат, че приобщаващото образование е само за децата от малцинствен произход⁵⁾.

Тези отговори дават основание да се приеме, че учителите са разширили значително разбирането си за приобщаващото образование и голяма част от тях смятат, че то не е насочено само към учениците, които имат специални образователни потребности. Все по-голяма част от учителите разбират ползата от приобщаването като подход към всички ученици. За сравнение, в национално представително проучване на Центъра за нагласите на учителите 62% от учителите отговарят, че приобщаващото образование е от полза за децата със СОП и 29% смятат, че е за всички деца в училище⁶⁾.

За да получим информация за отношението на учителите към различието в средата, в която работят, им бе зададен въпрос чрез онлайн проучването колко често общуват с учениците по темата за различието по време на учебните часове, като част от учебната програма, и в неформални разговори с тях. В 64,5% от случаите учителите обсъждат теми, свързани с различието и многообразието, в неформални разговори с учениците поне няколко пъти в седмицата, а в 52% от случаите те водят такъв разговор в рамките на учебния материал, също поне няколко пъти седмично.

В таблица 1 са представени за сравнение и темите, свързани с различието, които най-често се обсъждат в учебните часове и по време на неформални разговори.

Таблица 1. Темы, свързани с различието, които се обсъждат в училище, според резултатите от онлайн проучване „Приобщаващото образование в подготовката на учителите“, ЦПО, 2017 г.

Вид различие	Дискусии по време на учебните часове, като част от учебната програма	Дискусии по време на неформални разговори с учениците
Етническо различие	43%	30,6%
Социално, финансово, материално, класово, статусно различие	31%	43%

Религиозно различие	27,7%	11,6%
Културно различие, традиции и обичаи	22,6%	5%
Расово различие	21%	7%
Пол	19%	14,5%
Физически различия	11,6%	11,6%

Учителите споделят, че поводите за неформални дискусии по темата са преди всичко случки от ежедневието в училище – поведение на деца, но и спорове, агресия, конфликти, обиди, емоции на децата, т.е. възприемането на различието като нещо, което буди тревожност, но и различието като неизменна даденост от живота, поради което е важно децата да се научат да се справят с него по конструктивен начин⁷⁾.

Следващите въпроси в онлайн проучването са фокусирани върху конкретни знания и умения за работа с учениците, за подкрепа на различието в ученето, за общуване с родителите и за работа в екип с колегите. Едната част от въпросите засягат „*Каква част от конкретни умения и нагласи се придобиват обикновено по време на следването в университет, от професионалния опит и от следдипломна квалификация и участие в обучения?*“. Тук учителите трябва да разпределят 100 единици между трите възможности: следване в университета; професионален опит; следдипломна квалификация (СДК) и обучения. В тази серия въпроси анализът е направен, като се изчисли средноаритметичното на отговорите на учителите за всяко твърдение⁸⁾.

Прави впечатление, че относно конкретните умения и нагласи за работа в клас, разпознаване на трудности, адаптиране на учебен материал, подкрепа към различието, за общуване с родителите и за работа в екип всички учители категорично посочват, че най-голяма тежест във формиране на съответните умения и нагласи има професионалният им опит. Тези резултати напълно съответстват на една от основните характеристики на възрастния учащ според Малкълм Нолс⁹⁾, а именно: със съзряването човек трупа все по-голям опит, който се превръща в източник на учене. Прави впечатление, че опитът на учителите има с от два до два и половина пъти по-голяма тежест като източник на знания и умения за приобщаващото образование, отколкото са подготовката в университет и СДК и обученията.

В почти всички отговори на второ място учителите поставят знанията и уменията, получени от СДК и участия в обучения (резултатите от отговорите на отделните въпроси са в таблица 2, което пък съответства на друга характеристика на възрастния учащ според Нолс, а именно, че с възрастта мотивацията става вътрешно присъща, а не външно наложена¹⁰⁾. Тъй като следването в университета е ограничен етап от развитието на професионалиста педагог, от изследването е видно колко голямо е значението на всичко

онова, което учителят трупа като опит по-късно в практиката си. За да бъде превърнат обаче в източник на знание, е необходимо този опит да бъде последващо осмислен. Осмислянето на случилото се в практическата работа е ключово за професионалното развитие, като според някои изследователи в образованието осмислянето дори стои наравно с усвояването на теоретични знания, защото теорията (на преподаването или на съответния предмет) ни показва нещата така, както трябва да бъдат, а осмислянето ни помага да разберем как са нещата в действителност и как ние можем активно да ги подобрим¹¹⁾.

Таблица 2. Източници на формиране на знания, умения и нагласи у учителите според резултати от онлайн проучване „Приобщаващото образование в подготовката на учителите“, ЦПО, 2017 г.

Твърдение	Знания, умения и нагласи, които се придобиват обикновено по време на следването в университета	Знания, умения и нагласи, които се придобиват обикновено като професионален опит в училище	Знания, умения и нагласи, които се придобиват обикновено от следдипломни квалификации и обучения	Общ сбор = 100 (възможно е да има разлика от стотни заради закръгляване)
В работата с учениците използват стратегии за създаване на атмосфера на взаимно приемане, подкрепа и приятелство сред учениците.	17,70	62,94	19,81	100
Смятат, че всички ученици са способни да учат.	32,60	49,44	17,46	100
Смятат, че е по-добре за всички, учениците да участват в решенията, свързани с тяхното обучение и с училищния живот, като цяло.	25,53	52,40	23,03	100

Успешно разпознават прояви у децата, които са свързани с трудности в областта на социалните умения и комуникацията с другите.	13,66	68,00	18,90	100
Умеят да адаптират успешно учебния материал и подходите на преподаване към индивидуалните възможности на ученика.	14,32	65,83	19,80	100
Умеят да разпознават силните страни на учениците и да планират учебните дейности и задачи, като се съобразяват с тях.	13,32	68,12	18,48	100
Умеят да обучават учениците на стратегии и умения за ефективно учене.	15,76	59,44	24,64	100
Умеят да проследяват както академичния напредък, така и емоционалното и социалното състояние и развитие на учениците.	14,02	65,68	20,37	100
В преподаването си използват технологии (напр. технически средства, компютър, мултимедия, интерактивна дъска, софтуерни програми).	18,51	55,11	25,66	100

Умеят да общуват с родителите и семействата на своите ученици, като зачитат техните културни и социални характеристики.	9,25	72,10	18,41	100
Умеят да работят заедно с другите учители в училището за подкрепа на учениците.	10,88	70,89	18,24	100
Умеят да работят заедно със специалистите за подкрепа на учениците.	11,54	66,60	21,94	100

Към момента на влизане в сила на ЗПУО подготовката на бъдещите педагогически специалисти от университетите, както и на действащите педагози, чрез програмите за следдипломна квалификация почти не включват теми от приобщаващото образование; ако има такива, те са преди всичко в сферата на специалната педагогика. Едва новата Наредба за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“⁽¹²⁾ предвижда минимум от 15 академични часа, посветени на приобщаващото образование като задължителна подготовка за бъдещите учители – хорариум, който е крайно недостатъчен, за да покрие целия спектър от принципи, философия и подходи на приобщаващото образование.

За да отговори на необходимостта от допълнителни обучения, свързани с философията и практиката на приобщаващото образование, като част от програма „Едно училище за всички“, изпълнявана с подкрепата на фондация „Америка за България“, Центърът за приобщаващо образование разработи онлайн курс „Запознаване с приобщаващото образование“, достъпен от септември 2016 г. Курсът се предлага напълно безплатно и включва 4 модула, представляващи поредица от видеа, презентации, интерактивни текстове и тестове (повече за онлайн курса, в приложението към статията).

Според изискванията на Наредба 12 на МОН за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти⁽¹³⁾ изцяло дистанционните форми на обучение, каквито са онлайн курсовете, не носят на учителите кредити за продължаващо професионално развитие, което поставя онлайн обученията изцяло в домейна на неформалното образование.

Една от съществените черти на неформалното професионално развитие е, че по същество „учащият сам поема инициативата по отношение на планирането, реализирането и оценката на обучителните си потребности и обучителните си резултати, със или без помощта на други хора“⁽¹⁴⁾. В Профила на приобщаващия учител се изтъква, че „преподаването е и учене и учителите са отговорни за това да учат през целия си живот“⁽¹⁵⁾. Според вече цитираната Наредба 12 на МОН учителят трябва „да умее да оценява собственото си професионално развитие, да преценява необходимостта от повишаване на квалификацията си, като чрез обучение в различни квалификационни форми целенасочено надгражда академичната си подготовка“. В смисъла на Профила на приобщаващия учител и Наредба 12 преминаването през онлайн обучение изпълнява няколко важни функции по отношение на професионалното развитие на учителите, изцяло основаващи се на личната отговорност: самооценка на актуалното състояние на личното професионално развитие посредством осмисляне на практическия професионален опит, самоинициатива за планиране на бъдеща професионална квалификация, самоорганизиране за участие в такава квалификация.

От началото на съществуването на курса досега е събрана и анализирана обратната връзка от 150 човека от всички завършили онлайн обучението, която е получена онлайн изцяло на доброволен принцип. На база на получените отговори може да се обобщи, че факторите, влияещи на мотивацията за участие в обучението „Запознаване с приобщаващото образование“, следва да бъдат обособени най-малко в следните четири направления освен водещата необходимост от професионално самоусъвършенстване, за която стана дума по-горе:

- достъпност по отношение на време и пространство;
- достъпност по отношение на представянето и използването на информацията: включително възможност за активно участие, възможност за незабавна проверка на знанията и за незабавна обратна връзка за резултата (оценка от тестовете с коментар);
- достъпност по отношение на финансиране (не заявено експлицитно, но подразбиращо се);
- свободен избор за участие.

Ето кратка извадка от мнения на участници в обучението.

„Всички елементи в курса (видеа, диаграми и др.) бяха умело подбрани – информацията в тях беше възможно най-кратка и ясна. Дълго видео или текст от няколко страници определено биха ме обезкуражили да се занимавам с курса в натоварените учебни дни. Твърдя, че информацията беше представена ясно и достъпно, защото в противен случай не бих се справила успешно с всеки един от тестовете още при първото му попълване.“

„Курсът много ми хареса, даже нямах търпение да се прибера от работа и да се потопя в приобщаващото образование...”

„Информацията беше много полезна за мен. Въпросите бяха зададени точно, конкретно и еднозначно. Преминаването през модулите е лесно и добре описано. Видеата и презентациите се отваряха бързо и много помагаха за осмислянето на поставените задачи от тестовете.”

„Благодаря Ви за възможността да мина това обучение от отдалечено място!”

„Много съм доволна от проведеното обучение, защото имах възможност да разполагам с времето си, да работя в удобно за мен време без притискащи ме обстоятелства. Научих и прилагам приобщаването в класа си.”

„Научих нови неща по интерактивен начин и възможността на момента да проверя своите знания, ми допадна най-много.”

„...За мен информацията е ценна, интересна и полезна не само за работата ми като учител, но като човек, който цени и уважава себе си, търси, открива и преследва ценности и цели. Това е наистина едно предизвикателство за всеки един от нас, защото, който търси, намира и който има желание, успява!”

Свободният избор за участие заслужава специално внимание като фактор, влияещ на мотивацията за взимане на разглеждания онлайн курс. Една от съществените характеристики на неформалното професионално развитие е, че по същество то е ръководено от самия учащ, а учащите поемат отговорност отвъд това просто да реагират на преподаването на някого¹⁶⁾, включително и отговорността да завършат или не започнатия курс. От таблица 3 ясно се вижда, че от общо 1832 записали се и започнали обучението към 30.06.2017 г. 900 все още не са го завършили. Сред тях има известен процент участници, които са в процес на завършване, но част от тези 900 души изобщо няма да го завършат по различни причини. Центърът до момента не си е поставял за цел да изследва конкретните мотиви и причини за това участници да не завършват курса, но изследвания, проведени от други екипи, съобщават за възможни проблеми, свързани с онлайн обучението, които би следвало да се вземат предвид при усъвършенстването на настоящия и разработването на бъдещи курсове: „Ученето онлайн може да накара учащия да се почувства самотен – изолиран както от учителя, така и от останалите учащи.

Също така обучаващите се могат да са затруднени от използването на технологии, което да повлияе негативно на пълноценното им участие“. И не на последно място по значение, в цитираното изследване се изтъква и един фактор, свързан със самоинициативата, а именно, „онлайн обучението за учители изисква много по-сериозна самодисциплина и лична мотивация“¹⁷⁾.

Таблица 3. Информация за броя и професиите на записаните и завършилите онлайн обучението „Запознаване с приобщаващото образование“

	1.10.2016 – 31 .01.2017	1.02.2017 – 30.06.2017		1.10.2016 – 31 .01.2017	1.02.2017 – 30.06.2017	
Общо записани	1305	+627	1832	Общо завършили	536	+306 842
Учители	638	+242	880	Учители	297	+143 440
Психолози	139	+32	171	Психолози	45	+23 67
Студенти	119	+103	222	Студенти	88	+73 151
Ресурсни учители	88	+48	136	Ресурсни учители	32	+37 69
Директори	86	+19	105	Директори	14	+3 24
Други	66	+24	90	Други	21	+4 25
НПО представители	41	+9	50	НПО представители	12	+3 15
Логопеди	38	+13	51	Логопеди	13	+9 22
Родители	30	+8	38	Родители	5	5
Зам.-директори	25	+24	49	Зам.-директори	4	+12 16
Служители в образователна институция	17	+2	19	Служители в образователна институция	2	+2 4
Преподаватели в университет	17	+3	20	Преподаватели в университет	3	+1 4

В заключение, по отношение на практиците в образованието, препоръките са следните:

1. В условията на нова законодателна уредба, която за първи път официално въвежда термина приобщаващо образование и характеризиращите го принципи и практики в образователния контекст, потребностите от мултифасетна подготовка на учителите са все по-осезаеми. Подготовката на учителите трябва да отговаря на нуждите на съвременната класна стая от посрещане и подкрепа на различието и работа в екип и следва да бъде осигурена под формата на следдипломни квалификации и от адекватни учебни програми за бъдещите учители в специалностите по педагогика във висшите училища. Обучението в университетите трябва да бъде свързано максимално с практиката, студентите да имат повече възможности да общуват с учители и ученици, да прекарват повече време в реална среда.

2. В този контекст онлайн обученията в сферата на приобщаващото образование, доколкото не осигуряват кредити на учителите, попадат изцяло в сфе-

рата на неформалното образование за учители и въпреки това те привличат интереса на педагозите. Опитът на Центъра в разработването и лансирането на първия онлайн курс за приобщаващо образование дава много ясни индикации за предимствата на тези обучения, а именно: достъпност, интерактивност и незабавна обратна връзка за резултата, свобода на избора за участие. Този опит може да се определи като успешен старт в неформалното професионално образование за учители в сферата на приобщаващото образование заради демонстрираното високо ниво на интерес от тяхна страна. В допълнение, при планирането на онлайн курсове е важно да се помисли не само за добра техническа и съдържателна част, но и за удовлетворяване на необходимостта на учащите от директна връзка с обучаващия и останалите обучаеми, което би повишило мотивацията им за участие и успешно завършване на курса.

По отношение на студентите – бъдещи педагози, препоръките са следните:

1. Да отделят време в рамките на своите стажантски и бъдещи професионални ангажименти като учители, в което да осмислят опита, който практиката им предоставя постоянно, защото той представлява най-големият източник на знание в професията.

2. На базата на наученото и идентифицираното като нужда от практиката си да поемат изцяло инициатива за своето професионално развитие, като планират участието си не само в обучения, които им носят кредити съгласно нормативната уредба, но и участието си в разнообразни формати, чрез които регулярно и устойчиво да разширяват полето на знанието и опита си.

Приложение

Представяне на електронен курс „Запознаване с приобщаващото образование“

Обучението е създадено в подкрепа на всички учители, директори, специалисти и студенти, които са ангажирани с образованието по един или друг начин.

В рамките на онлайн курса участниците имат възможност да изследват собствените си нагласи, да проверят актуалните си знания по отношение на приобщаващото образование и разбира се, да придобият нови такива. Курсът се състои от четири модула.

В първи модул – „Концепции и перспективи“, са проследени възникването и развитието на идеята за приобщаващото образование, неговата същност и параметрите на практическото му приложение.

Във втори модул – „Приобщаващият екип“, ще научите как работи приобщаващият екип и кои са неговите членове, какви умения трябва да притежават те, към какви принципи да се придържат и какви добри практики да прилагат.

В трети модул „Приобщаващи системи“, ще научите повече за нивата, на които се случва приобщаването в една учеща система: от класната стая през училището до по-широката общност.

В четвърти модул – „Моделът на Център за приобщаващо образование“, ще се запознаете по-подробно с елементите на *Модела за организиране на училищните процеси за изграждане на приобщаваща училищна среда*, с етапите на неговото прилагане, както и с основните принципи на работа по изграждане на приобщаваща среда.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Закон за предучилищно и училищно образование, Обн. ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.08.2016 г.
2. Наредба за приобщаващото образование, Обн. ДВ, бр. 89 от 11.11.2016 г.
3. Всички изследвания на Центъра са достъпни на интернет адрес: <http://priobshti.se/category/izsledvaniya>
4. European Agency for Development in Special Needs Education, Teacher Education for Inclusion. Profile of Inclusive Teachers, 2012.
5. Приобщаващото образование в подготовката на учителите, резултати от онлайн, непредставително проучване на мнението на учителите на Център за приобщаващо образование, проведено през март 2017 г., <http://priobshti.se/category/izsledvaniya>
6. Резюме на резултатите от национално представително проучване сред учителите от I до VIII кл., проведено по поръчка на Центъра за приобщаващо образование от социологическа агенция „Глобал Метрикс“ сред 311 учители в цялата страна в периода 6 – 20/06/2015 г., http://priobshti.se/sites/priobshti.se/files/uploads/report_national_survey_among_teachers_2.pdf
7. Приобщаващото образование в подготовката на учителите, резултати от онлайн, непредставително проучване на мнението на учителите на Център за приобщаващо образование.
8. Пак там.
9. Smith, M. K. (2002). Malcolm Knowles, informal adult education, self-direction and andragogy, Thee nyclopedia of informal education, www.infed.org/thinkers/et-knowl.htm
10. Пак там.
11. Du Four, R., & Burnette, B. (2002). Pull out negativity by its roots. Journal of Staff Development, 23(3), 27 – 30.
12. Наредба за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“, Обн. ДВ, бр. 89 от 11.11.2016 г., Приета с ПМС № 289 от 07.11.2016 г.
13. Наредба 12 на МОН от 01.09.2016 за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти, Обн. ДВ, бр. 75 от 27.09.2016 г., в сила от 27.09.2016 г.

14. Edmondson, D., Boyer, S., Artis, A., Self-directed Learning: A Meta-Analytic Review of Adult Learning, Constructs, International Journal of Education Research, Vol.7, 1,
15. European Agency for Development in Special Needs Education, Teacher Education for Inclusion. Profile of Inclusive Teachers, 2012.
16. Edmondson, D., Boyer, S., Artis, A., Self-directed Learning: A Meta-Analytic Review of Adult Learning, Constructs, International Journal of Education Research, Vol.7, N.1, Spring 2012, достъпна на интернет адрес:<http://deb.davis.pbworks.com/w/file/fetch/96898755/edmondson%20boyer%20artis%20--%20self-directed%20learning%20a%20meta-analytic%20review.pdf>
17. Smith, K. N.(2010) Online Teacher Professional Development: The Importance of Training to Deliver PD Online, Thesis, Boston College, достъпна на интернет адрес:<http://hdl.handle.net/2345/1949>

NON-FORMAL PROFESSIONAL DEVELOPMENT FOR TEACHERS WITH A FOCUS ON INCLUSIVE EDUCATION – ON-LINE LEARNING OPPORTUNITIES PRESENTED THROUGH THE EXPERIENCE OF CENTRE FOR INCLUSIVE EDUCATION

Abstract. The article presents the need of self-directed teachers' continuous professional development with a focus on teaching children with diverse learning needs and abilities in mainstream classrooms in the context of the new Bulgarian Law on Education and the current situation of the Bulgarian educational system.

The article presents the experience of Centre for Inclusive Education in developing materials for non-formal education for teachers in the field of inclusive education via launching a free on-line course on inclusive education for teachers, and the discussions on the course-related benefits, difficulties and recommendations.

✉ **Ms. Margarita Asparuhova**
Ms. Lilia Krasteva-Peeva
Center for Inclusive Education
Sofia, Bulgaria
E-mail: m.asparuhova@cie-bg.eu
E-mail: l.krasteva@cie-bg.eu